

ÖK 1994

ÖREBRO-KAROLINAREN

Nr 54
1994

ÖREBRO-KAROLINAREN

Redaktör: Per Tegner

Utgiven av
Sällskapet Örebro-Karolinare i Stockholm

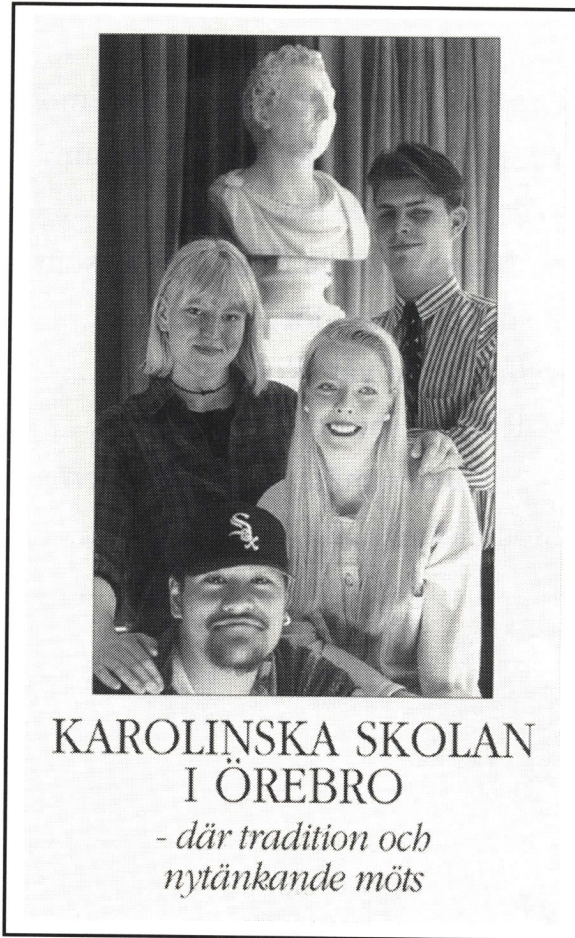
Nr 54 1994

ÖK 1994

Tryckt hos Eklunds Tryckeri i Örebro 1995

Innehåll

<i>Per Tegner</i> , Inledning.....	6
<i>Bengt-Georg Gilmark</i> , PERCY HAMILTON In memoriam.....	9
<i>Per Tegner</i> , ERIK HJALMAR LINDER (1906 - 1994).....	12
<i>Birger Wennberg</i> , Så började det.....	14
<i>David Wirmark</i> , Några minnen från mina år som karro-elev och som ambassadör.....	17
Varför kom jag att studera i Örebro?	19
Några minnen från skoltiden?	19
<i>Marianne Troselius</i> , Från vår skola.....	26
Profil 1: Internationalisering	26
Profil 2: Kultur	30
Ytterligare planer	31
Roligaste minnet	31
<i>Göran Sjöberg</i> , RIKSDAGSHUS OCH KINAMAT.....	32
Konst i Riksdagshuset	32
Lite historia	34
Porträtt och skulpturer	35
Kinamat och lantvin	35
Sardiner och broderier	36
Studenter 1932 och 1960	36
Ciconia Ciconias (Vit Stork)	37
Åren på Karro	38
En liten läcker sak	38
<i>Birger Wennberg</i> , Hindersmässan genom tiderna.....	39
BISKOP HENRIK	40
GLANSERIOD	41
KNUTSMÄSSO MARKNAD	42
EPILOG	43
<i>Styrelsefoto</i>	44
STIPENDIATER	44

Inledning

Detta är omslaget till en rikt illustrerad broschyr som Karolinska skolans ledning låtit utge 1994. Det är en fin reklam för den gamla skolan vid Olaigatan (1997 blir den 650 år).

Man talar här bl a om "den berömda *Karro-andan*" och ger några svar på vad den egentligen är. "Den bara finns där, den måste sitta i väggarna" är ett svar. Ett annat: "det är känslan av varm gemenskap". Det sägs också att "*Karro-andan* finns inte bara under skoltid utan också på fritiden tack vare alla föreningarna".

Nästan alla elever är med i någon av skolans många föreningar, uppger man, t ex Brageförbundet (som inte alls har upphört, som det påstods i vår årskrift för några år sedan!), kristna skolgrupper, skolkören, idrottsföreningen och politiska föreningar.

"Vi skiljs inte åt bara för att klockan ringer" heter det på tal om föreningslivet på Karro. Varför inte se litet längre fram, till åren efter själva skoltiden? Karolinaren har ju möjlighet att efter skolåren gå in som medlem i en kamratförening för att, så länge han eller hon vill, ha kontakt med sina gamla skolkamrater och med skolan.

För 70 år sedan, 1924, bildades Sällskapet Örebro-Karolinare i Stockholm och 30 år senare Sällskapet Karolinare i Örebro.

Om Örebro-sällskapet erinrar i detta häfte *Birger Wennberg*. Han skriver om sällskapets första tid. 40-års jubileet firades i oktober 1994 med bl a middag på Örebro slott, representationsvåningen, med landshövding Sigvard Marjasin som en av hedersgästerna.

Ambassadören *David Wirmark* - Karro-student 1946 - berättade minnen från skoltiden och från åren som diplomat. Anförandet återges delvis i denna årskrift. Sällskapets ordförande Pereric Boström ledde det hela med bravur och bidrog också med skön sång - så stark i vissa stycken att slottets takkronor tycktes gunga. Han sjöng bl a "Dina ögon äro eldar" av Karlfeldt med berömd musik av organisten och Örebro-karolinaren Nils Söderström (1894-1956). - Undertecknad, inbjuden som gäst vid detta möte, framförde lyckönskningar från det äldre sällskapet och omtalade också att det av arkiverad skriftväxling framgår att ett karolinarsällskap i Örebro var nära att komma till stånd under 1920-talet men att dåvarande landshövding Elmquists bristande intresse för saken föranledde att planen inte fullföljdes.

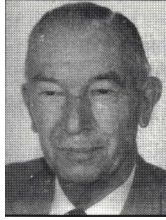
Om vårt äldsta karolinarsällskap, det sjuttioåriga i Stockholm, berättade ordföranden *Bengt-Georg Gilmark* en del vid årsmöte i maj 1994. (Här vill jag påpeka att sällskapets historia har skildrats, mer eller mindre utförligt, i tidigare årsskrifter, bl a åren 1944, 1949 och 1974.) Det var vid detta jubileumsmöte vi karolinare i Stockholm för första gången fick möta rektor *Marianne Troselius*. Hon informerade oss om "Gamla Karro på nytt sätt".

Det blev ett både upplysande och underhållande tal. Klar succé för vår skolas första kvinnliga rektor. Marianne Troselius talade för övrigt också vid den upptakt till det nyss nämnda Örebro-mötet som hölls i Karros aula.

Som ett apropå till Birger Wennbergs bidrag om Hindersmässan kan jag erinra om att Karolinska skolans elever förr i tiden fick lov vid denna marknad. Under min egen skoltid, på 20-talet, förekom sådant lov ibland under någon del av marknadstiden, men jag läser i årsredogörelsen för 1893-1894 att "1 fridag gavs vid marknaden den 26 januari". Det var väl trevligt - likaså att man fick "lov för insättning av innanfönster den 16 oktober"!

Har örebroarna glömt bort Jeremias i Tröstlösa och Torsten Ehrenmark?

"Tallyho Tallyho, Litterära fragment från Örebro län" är titeln på en bok utgiven av Örebro läns landsting 1994. Det är en antologi med bidrag av 50 författare från Örebro län. Man läser med intresse poesi och prosa från skilda tider: heliga Birgitta, Olaus Petri, Lars Wivallius och fram till dagens författare, födda på 1960-talet. Men varför är inte Jeremias och Ehrenmark med i denna innehållsrika bok? Vad tänkte de på, de förvisso sakkunniga personer - bland dem den utmärkte diktaren Arne Upling - som svarat för texturvalet? Per Tegner [

PERCY HAMILTON

In memoriam

Våren 1958 blev jag bekant med Percy Hamilton vid en middag hos en kapten i Flottan. Det dröjde inte länge förrän Percy berättade att han tagit studenten i Karolinska Högre Allmänna Läroverket för gossar, som det så vackert hette förr. Han accepterade omedelbart, med den raska beslutsamhet, som utmärkte honom, min inbjudan till honom att bli medlem i vårt sällskap.

Översten Fridolf Wijnbladh, som var sekreterare i sällskapet, avled 1962, och Percy Hamilton tvekade inte att antaga styrelsens vädjan att övertaga sekreterarposten, vilken han kom att sköta i många år på ett föredömligt sätt. Han förklarade, i likhet med Wijnbladh, att han inte avsåg att hänge sig åt sådana lyriska utsvävningar, som sekreterarna i gångna tider presterat. Hans protokoll utmärktes emellertid av korrekt och grundlig rapportering av vad som förevarit vid sammanträdena. Percy arbetade raskt och effektivt, och alltid med största vänlighet och värdighet.

Percy Hamilton var född 1901 i Landskrona. Fadern var majoren greve Henning Gott-hard Hamilton. Efter studenten blev Percy sjökadett och gick ut sjökrigsskolan som fänrik och nr 1 i sin kurs.

1945 blev han kommandörkapten av första graden. Under kriget förde han befäl på flera jagare, och efter kriget på pansarskeppet Sverige, kustflottans flaggskepp. Sedan Percy 1956 befordrats till kommandör, blev han chef för Sjövärnskåren.

Percy hade tidigt intresserat sig för sjömätning o.d., vilket ledde till att han efter pensioneringen anställdes av Aktiebolaget Decca Navigator, där hans arbete kom att betyda mycket för utvecklingen av de s.k. deccakedjorna, betydelsefulla för sjösäkerheten i Östersjön.

Percy lade också ned ett intresserat arbete i Swedish British Society, liksom också i Franciskus-Sällskapet.

Sedan Percy gått igenom vår medlemsmatrikel, upptäckte han, att ett förvånansvärt stort antal sjöofficerare kom från Örebro. Han fann en konteramiral, fyra kommandörer, fyra kommandörkaptenar samt en rad yngre officerare. År 1958 medverkade Percy till att en aspirantutbildning kom till stånd i Örebro för blivande sjöofficerare. Klassrum i Karro ordnade rektor med.

I augusti 1961 samlade Percy 6 officerare och rektor Ursing till ett besök i Stavsnäs i Stockholms skärgård för att se på aspirantskolans verksamhet. Det hela avslutades med en kapprodd mellan de fyra kurserna med en kommandör som styrare i varje båt.

Vår mångårige medlem kommandören Bror-Fredrik Thermaenius lag segrade. Thermaenius avböjde dock att, som seden är, låta sig kastas över bord av sin besättning. Detta har Percy berättat i Örebro-karolinaren 1961, s. 28.

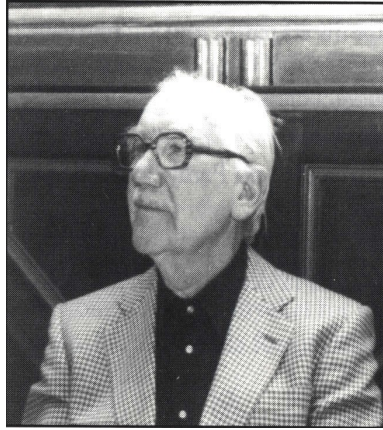
Percy var en trofast medlem av vårt sällskap. Sedan han avgått som sekreterare, kvarstod han i styrelsen, i vars arbete han deltog flitigt till ett par år före sin bortgång.

Percy avled den 6 november 1993. Per Tegner och jag hade tillfälle att deltaga i jordfästningen och därvid framföra vårt sällskaps varma tack till Percy. Han efterlämnar ett ljust och vackert minne.

Må han få den frid, som han själv alltid spred omkring sig.

Bengt-Georg Gilmark

Erik Hjalmar Linder fotograferad vid den sammankomst 1983 med Sällskapet Örebro-karolinare i Stockholm då han valdes till sällskapets hedersledamot.

ERIK HJALMAR LINDER

(1906 - 1994)

Erik Hjalmar Linder föddes i Örebro och bodde där under sin uppväxttid. Han var elev i Karolinska skolan och tog studenten där 1924. Han gjorde sig känd under skoltiden, bl a som ordförande en tid i Brageförbundet där han stundom framträdde som sångare - det var mest visor av Jeremias och Fröding han föredrog.

I vår årsskrift finns flera bidrag av Erik Linder bl a detta 1975: "Sångsalens mysterier eller Hur skulle jag kunna glömma Brage?". (Det kom att ingå, i något förändrad form, i Linders memoarer första delen.) Det är minnen från diskussioner om Brages årliga soaré, men han minns också mycket tydligt ett Brage-möte då den äldre skolkamraten Gösta Berg läste högt ur Hjalmar Bergmans nyutkomna bok Farmor och Vår Herre. Linder fann den upplästa texten "oerhört märkvärdig, magnetiserande, upphetsande".

Vad det egentligen var som så starkt fascinerade den femtonårige skolpojken hade han väl inte klart för sig. Men 1975 kunde författaren konstatera: ”Några år senare började jag i alla händelser det arbete med att utforska Hjalmar Bergmans verk, hans fantastiska humor, hans personliga tragedi och hans spel med mörker och ljus, som tydligen skall följa mig till graven. Till sist blev jag i tillfälle att genomföra och trycka en riktigt grundlig studie över Farmor och Vår Herre, men då hade det gått exakt 50 år”.

Åt Hjalmar Bergman och hans verk kom Linder att ägna mer än ett halvt sekel av sitt liv. Fil dr blev han, 1942, på en avhandling om Bergmans ungdom. Örjan Lindberger som var förste opponent vid disputationen avslutade sin opposition med att förutskicka att Linder om några år skulle komma att betraktas som Hjalmar Bergmanforskningens fader. Det var en spådom som gick i uppfyllelse. Några tusen sidor om Bergman blev det, framför allt den väldiga trebandsbiografen, ”Sju världars herre”, ”Kärlek och fadershus farväl” och ”Se fantasten”.

Men Erik Hjalmar Linder skrev inte bara om Hjalmar Bergman!

Hans stora litteraturhistoriska verk Fem decennier av 1900-talet bör nämnas. Generationer av studenter har inhämtat sitt vetande om nutidens svenska litteratur i denna handbok. Han var oerhört produktiv: som författare av en mängd böcker - debattböcker, reseskildringar, hembygdsböcker och andra skrifter - och som Journalist, kulturjournalist, skrev han i olika tidningar under årens lopp mer än de flesta andra tidningsmän. Enligt publicerade bibliografier omfattar Linders opuslista nästan tre tusen nummer.

Att denne synnerligen begåvade och framstående karolinare fick professors namn, det måste sägas ha varit väl befogat.

Per Tegner

Så började det

Den 30 mars 1954 kunde man läsa följande upprop i Örebropressen:

”Fd. karolinare i Örebro med omnejd!

Åtskilliga forna karolinare i hemstaden har ju länge känt behovet av en sammanslutning av liknande slag, som i många år blomstrat i Stockholm och Västerås. Forna elevers föreningar finns i en hel del andra hemstäder. Man lever i förskingringen även i skolstaden, men när helst gamla karolinare råkas, så glider samtalet snart in på skoltiden och minnena från den.

Undertecknade riktar härmed en maning till alla forna karolinare i Örebro med omnejd, som är intresserade av att bilda en sådan förening, att samlas i läroverkets aula måndagen 5 april kl. 19.30. Vi hoppas på talrik anslutning av både äldre och yngre årgångar, som önskar åstadkomma en över den grå vardagen höjd träffplats, där alla kan känna sig som karolinare”.

Uppropet var undertecknat av lektor Carl Olof Bergström, red. sekr. Sven Johansson, red. Karl S. Karlsson, red. Carl A. Lundell, komminister Åke Moberg, överste Gösta Mårtenson och landssekreterare Erik Werner.

Bakom initiativet stod rektor Urban Ursing. Han ville ha en fast organisation för de allmänna studentdagarna, som man hade börjat arrangera vart fjärde år. En förening Örebro-Karolinare i skolstaden borde vara rätt form ...

Vid en sammankomst under Erik Werners ordförandeskap beslöt man bilda Sällskapet Karolinare i Örebro. Enligt de stadgar, som antogs, var sällskapetets syfte att samla forna elever

för att stärka sambandet mellan deras olika generationer samt mellan dem och läroverket.

Ordförande blev Gösta Mårtenson. Övriga styrelseledamöter blev Åke Moberg (vice ordf.) C.O. Bergström (sekreterare), civilekonom Torsten Landin, (kassaförvaltare), major Alf Gerhardsson (klubbmästare), Sven Johansson (pressombudsman) samt undertecknad (vice sekreterare).

Att vara vice sekreterare under C. O. Bergströms tid tärde inte på krafterna... Han lämnade nämligen aldrig någonting åt slumpen och följaktligen ingenting åt mig!

Mian ställning i styrelsen kunde jämföras med en gisslans; såsom varande den absolut yngste i församlingen borde jag i kraft av min ungdom locka fler jämnåriga att ansluta sig till föreningen.

Därav blev nu intet. De svar som jag fick från dem gick i stort sett ut på att de kanske kunde tänka sig ett medlemskap i 80-års åldern men nu väntade livet....

Även för mig väntade livet i form av studier i Stockholm. Efter ett par år tog jag därför min Mats ur skolan och efterträdde i styrelsen av direktör Gustaf Tibblin.

De två åren gav mig i alla fall en del upplevelser i "den inre kretsen". Särskilt gott minne har jag av ordföranden. Han var såsom varande släkt med bröderna Gumaelius predestinerad till posten som herde för församlingen om man nu kan säga så om en militär. Militär, ja, en mera "civil" sådan får man leta efter.... Jag minns en varm sommardag vid Hälls uteservering i Centralparken.

Från FO-stabens hus kommer herr översten för att inta sitt eftermiddagskaffe, barhuvud och med vapenrocken uppknäppt!

[

Mårtenson älskade att spela piano och han gjorde det bra! Ibland underhöll han styrelsemedlemmarna med ett och annat Chopinstycke.

Ett av styrelsesammanträdena hölls ute vid Rosta herrgård.

Gårdsägaren hade tänt en våreld på den öppna planen framför huset. Vårkvällen stod löftrik och ljus kring gården. Stilla flöt vattnet fram bakom den. Jag minns att jag sa till pressombudsmannen: ”Kan du tänka dig att livet igenom ha vatten så här inpå”, varvid han replikerade; ”Vad skall man ha det till, det är ju inte ens sodavatten”. Att det här var på kvällsgroggarnas tid behöver kanske inte tilläggas....

Carl Olof Bergström passade utmärkt väl in i sällskapet. Han hade ett lillgammalt sätt som gjorde att han fann sig väl tillrätta med äldre personer. I sin tidiga barndom måste han ha funnit sina jämnåriga lekkamrater väl barnsliga.....

Alf Gerhardsson minns jag som en man med mäktig kroppshydda, som rörde sig i terrängen som en 17-åring och som var utrustad med en enastående kondition. Den kom väl till pass i hans roll som klubbmästare, en befattning som han skötte med stor heder.

Vi som tillhörde de första medlemmarna hade ingen särskild slips eller nål som igenkänningstecken. Däremot bar några medlemmar manschettknappar med samma utseende och i samma storlek som knapparna i Karolinska skolans skoluniform. De var bronserade och försedda med Närkesvapnet. Sporrongs i Stockholm tillverkade dessa manschettknappar som efter en tids förslitning fick en mycket vacker färgton.

Ja, det här var i all enkelhet några minnen från den tid då det begav sig.....

Birger Wennberg

NÅGRA MINNEN FRÅN MINA ÅR SOM KARRO-ELEV OCH SOM AMBASSADÖR

Ur ett anförande vid 40-årsjubiléet av Sällskapet Karolinare i Örebro onsdagen den 5 okt. 1994 på Örebro Slott.

av *DAVID WIRMARK*

Vad var det som påverkade oss ungdomar i min generation vid studie- eller yrkes-val eller vid val av livsinriktning?

Familjetraditionen och föräldrarna utan tvekan, läsning av böcker och tidskrifter i tidiga år, skolgången, förenings- och fritidsaktiviteter, kamratkretsen. För mig blev tiden vid Karro avgörande på många punkter.

Det var här jag fick lära mig vikten av kunskap och att vägen till kunskap gick genom målmedvetna studier och genom samtal och diskussioner med lärare och klasskamrater. Jag tror att meningsutbyte i klassen och med andra studiemotiverade jämnåriga var speciellt viktiga, liksom insikten om att en viss ihärdighet i studierna gav dig en fastare kunskapsgrund att stå på och gjorde dig bättre rustad både för dessa meningsutbyten och för lärarens frågor. Den lugna och öppna atmosfären, studietraditionen, själva andan och arbetsklimatet hade naturligtvis sin betydelse.

Denna trygga och seriösa, men ändå sökande och fria atmosfär fanns där, när jag kom till Örebro och Karro, dvs Karolinska högre allmänna läroverket för gossar hösten 1939 från min hembygd, Virserum i Kalmar län i Småland. Jag sökte mig till den 4-åriga real- skolan och

efter tre år i denna valde jag sedan den 4-åriga latinlinjen på gymnasiet, den helklassiska linjen med många timmars undervisning i latin och grekiska av den nya rektorn Urban Ursing. Studentexamen tog vi i min årgång den 5 Juni 1946.

Varför latin-linjen med inriktning på klassiska språk?

Det svarade bäst mot det bildningsideal jag hade fått från läsning av litteratur och från traditionen i föräldrahemmet, som hade övertygat mig om att jag borde bli lärare, helst i humanistiska ämnen. Jag tror också internationella kontakter och språkstudier lockade. Så det blev latin-linjen, trots att jag hade ett gediget matematik-intresse, som drog åt andra hållet. Gymnasiestudierna fullföljde jag sedan med studier i Nordiska språk, Litteraturhistoria och Engelska vid Uppsala universitet och fick en ämbetsexamen som öppnade för att bli lärare i svenska och engelska - en möjlighet som jag aldrig utnyttjade. Jag sögs istället upp av politiken och föreningsarbete, först på ungdomsnivå under 50-talet. Efter ett kort mellanspel av fackligt arbete - inom LR (Läroverkslärarnas Riksförbund) - tog mitt intresse för internationella frågor och internationellt samarbete över och jag flyttade 1958 till Paris och Bryssel för att leda en internationell Organisation, världsongdomsorganisationen World Assembly of Youth, WAY.

Vid återkomsten till Sverige i mitten på 60-talet erbjöds jag att arbeta med Sverige-information i Afrika av ambassadör Kjell Öberg (sedermera chef för invandrarverket), som då ledde Kollegiet för Sverige-information i utlandet, ett statligt organ. Sedan blev det mera politik - jag utsågs till partisekreterare i Folkpartiet under Bertil Ohlins partiledarperiod och satt också under Sven Wedén, blev sedan riksdagsledamot och satt i riksdagen under 70-talet, kombinerade det med ledamotskap i SIDAS styrelse för att till slut övergå till diplomatisk

tjänst 1979 med tjänstgöring som ambassadör först i Tanzania och sedan i Mexico. Mitt studieval har jag inte ångrat - det har jag haft nytta av i alla yrkesverksamheter och naturligtvis också för de utländska språk, som har varit mina arbetsspråk, bl a franska och spanska. Mina ekonomi-kunskaper har jag fått komplettera - både för politikens skull och för att riktigt kunna greppa u-landsproblemen.

Varför kom jag att studera i Örebro?

Örebro ligger ju inte nästgårds precis för en ung pojke från Kalmar län. Den direkta anledningen var att jag hade flera syskon boende i Örebro och att de var villiga att ta hand om mig.

Vetskapen om att Örebro hade ett bra läroverk bidrog också.

Med det stöd jag fick blev det inte ett problem för mig att klara mig på egen hand - genom privatlektioner kunde jag snart också finansiera det mesta av mina studiekostnader.

Några minnen från skoltiden?

Naturligtvis kommer jag ihåg sammankomsterna inom BRAGE, den kulturella elevföreningen, där jag själv var ordförande en kort period. Vi sammanträdde under gymnastiksalen och hade en del medlemmar, som var mycket talangfulla, både på musikens och teaterns områden. Brage-balen var förstås en av årets höjdpunkter - den ägde rum i aulan.

Värmen och generositeten mot oss nyanlända får representeras av vår förste klassföreståndare, adjunkten Sundelöf, som jag kände verkligen gjorde allt för att jag skulle trivas i den nya miljön.

Allvaret i studierna kan personifieras av den nye rektorn Urban Ursing, som kom efter några år (1942) efter den blide Tage Korean och det korta interregnum med

Valdemar Carlsson, som följde därefter. Ursing var effektiv och metodisk som lärare, med stor pondus. Under den sträva ytan starkt engagerad, tror jag, i både elever och de studier - de klassiska språken - som låg honom varmt om hjärtat. Bland de övriga lärare som etsat sig fast i minnet, vill jag bara nämna några få: kapten Sam Adrian, vars gymnasiklektioner alltid kom som ett välkommet avbrott i studierna; lektor Hugo Sommarström, som på sina kristendomslektioner tillät debatt och avvikande meningar, vilket jag har ett minne av att jag gärna utnyttjade; lektor Jonatan Julén, som visste att mina föräldrar var metodister och som för min andliga fostran gärna ville locka med mig på internationella konferenser i anslutning till Kristet Samhällsliv, ett sällskap som han var djupt intresserad i. Det är hans doktorsavhandling från 1916 vid Uppsala Universitet med titeln "Om Sveriges statsskuld 1718 och betalningen av densamma" som hans vänner brukade förvanska till "Om Sveriges statsskuld 1718 och hur den betalades av Jonatan Julén". Och till slut vår lärare i biologi, adjunkt Edward Broddeson, "Brodden", som med sådan stolthet förevisade skolans förnämliga museum - den imposanta, stora Svartå-björnen, Närkes sista björn, brukade det heta - men vem vet i våra dagar kanske de kommer igen via Värmland! Eller också visade på den väldiga Hjälmar-malen, den största av våra insjö-fiskar!

Avstängningen under kriget skapade ett väldigt sug bland oss ungdomar efter internationella kontakter. Jag kommer ihåg hur vi ibland samlades hemma hos Rolf Gauffin för att råka någon flykting undan kriget och för att rådbråka vår franska. Rolf Gauffin, som sedan levde som journalist i Paris och Rom under många år, innan han sögs upp av Svenska Utrikesdepartementet och blev ambassadör. Mitt eget elddop av internationellt samarbete kom när jag blev generalsekreterare i WAY, World Assambly of Youth.

I WAY samarbetade alla typer av ungdomsorganisationer, från studenter till politiska ungdomsorganisationer, fackförenings- och landsbygdsungdom, scouter, religiösa ungdomsorganisationer - alla samarbetande i nationella ungdomsråd i varje land - i Sverige Ungdomsorganisationernas landsråd. FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna utgjorde grunden för vårt arbete, som koncentrerade sig till u-världen - Asien, som just blivit fritt från kolonialstyre, Afrika, som befann sig mitt uppe i sin befrielsekamp och Latinamerika, präglad av andra beroendeproblem och enorma inkomstskillnader. Det var en fascinerande värld, där jag lärde känna många av de främsta politiska ledarna, både i Asien - t ex Nehru och Radakrishnan i Indien, Lee Kwan Yaw i Singapore och de nya ledarna i Malaysia - och i Afrika.

Många av de tanzaniska ledarna från Nyerere och nedåt blev personliga vänner, detsamma gällde befrielseströrelserna i Zambia, Zimbabwe, Namibia, Sydafrika, men också Nordafrika med Algeriet och Tunisien i spetsen. Jag har många djupa personliga minnen från denna tid när vi sökte bistå befrielseströrelserna i deras utbildning av sin ledarkader: hur vi hjälpte till att få loss ANC-ledaren Oliver Tambo, när han i hemlighet lämnade Sydafrika efter Sharpville. Hur jag råkade och imponerades av Nelson Mandela innan han fångades för att tillbringa sina berömda 27 år på Robben Island. Det var när han besökte en fackföreningskongress i Alger år 1962.

En lärdom av dessa år var naturligtvis att solidariteten inte kan göra halt vid de nationella gränserna. Men också att kraven på ungdomar i Afrika, Asien och Latinamerika inte bara gäller ekonomiska framsteg och bröd, utan i lika hög grad nationell frihet och de politiska fri- och rättigheterna. Även här besannades de ord som Torgny Segerstedt en gång skrev i Handelstidningen i oktober 1938, när Tjeckoslovakien hade styckats av Hitler: "Ingen makt i

världen kan utrota frihetskravet...Det kan hållas nere en tid, förses med munkavle.... Det reser sig igen..... Friheten att utveckla det naturen nedlagt i oss, att hävda oss själva, att växa, det är grunddriften i vårt väsen. Intet rår på denna drift”.

Även mitt nästa jobb - att påbörja en mera systematisk svensk upplysningsverksamhet i Afrika - gav många intressanta kontakter inte minst kommer jag ihåg den stimulerande första afrikansk-nordiska författarkonferensen på Hässelby 1967, som jag tog initiativet till tillsammans med Per Wästberg. Åren i riksdagen var också mycket givande, där kunde jag fullfölja mina internationella intressen, ägnade mig mycket åt biståndsfrågor och åt SIDA. Som ledamot av SYDAFRIKA-kommittén var jag med om att föreslå förbud mot svenska investeringar i Sydafrika, i syfte att mera radikalt bekämpa apartheid. En omdebatterad åtgärd, som just fick den effekt som åsyftades, nämligen att försvaga Sydafrika.

1979 blev jag erbjuden att bli ambassadör i Tanzania, vilket jag efter viss tvekan accepterade. Och det har jag inte ångrat - att representera Sverige i ett främmande land är en av de mest stimulerande arbetsuppgifter man kan ha. Att jag blev erbjuden Tanzania - det land som fått mest bistånd av Sverige - berodde nog på att jag var väl förtrogen med SIDAs arbete - jag hade varit med från början när biståndet byggdes upp i Sverige kring Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd. I Tanzania kände jag de ledande politikerna från WAY-tiden - däribland Nyerere och hade en hög uppfattning om dem. Jag hade därför lätt att få de bästa kontakter i regeringen.

Snart fann jag att vi som vänner av Tanzania borde söka övertyga den tanzaniska regeringen om att deras ekonomiska politik var felaktig, inte skapade de incitament till tillväxt som behövdes och därför inte ingav förtroende vare sig bland den egna befolkningen eller

utomlands. Ni måste lita mera till prismekanismerna och marknadsekonomin, sade jag. Jag fick medhåll från det stora flertalet ministrar, men presidenten själv plus någon av ministrarna misstrodde prismekanismen och trodde att regeringen skulle kunna administrera fram en ekonomisk tillväxt, som var mera jämnt fördelad. Tron på mera socialistiska lösningar, på att statlig reglering av ekonomin och handeln och statligt företagande kunde utgöra lösningen på problemen låg länge hindrande i vägen för de nödvändiga ekonomiska reformerna. När vi lämnade Tanzania 1985 hade en viss omläggning av kursen påbörjats. Av de rapporter jag senare sett förstår jag att utvecklingen nu går åt rätt håll och att det ekonomiska läget är ljusare - i takt med att ekonomiska reformer genomförts och ekonomin avreglerats.

Enpartisystemet har avskaffats - sedan 1992 kan olika partier tävla om makten.

Tanzania var ett mycket sympatiskt land att leva i. Ledarskiktet var hederligt, med politisk klokhet hade man undvikit att spela upp stammotsättningarna, korruptionen hade hållits på en begränsad nivå i jämförelse med andra länder. Sverige hade ett gott anseende och potentiellt ett stort inflytande.

Man brukar säga att det bara är i två länder som Sverige och därmed den svenska representationen kan spela en viktig roll, Finland och Tanzania. Jag vet inte om det är sant, men i Tanzania rådgjorde ofta tanzaniska ministrar och regeringsrepresentanter med mig och stormakterna frågade mig ofta om mina bedömningar av den tanzaniska situationen och politiken. Att vi hade goda relationer med Tanzania berodde inte bara på biståndet. Långt tidigare kom de svenska missionärerna - de var ungefär 200 till antalet vid 80-talets början. Tillsammans med sina familjer var de klart den största svenska befolkningsgruppen. De hade en

mycket realistisk syn på Tanzania och hyste stor kärlek till både landet och folket. Deras insatser i skolor och sjukhus och annan kyrkligt stödd verksamhet är imponerande och av stor betydelse.

Ungefär hälften representerade Svenska Kyrkan genom Svenska Kyrkans Mission och genom Evangeliska Fosterlandsstiftelsens missionsverksamhet, en lika stor grupp Pingstmissionen - även Helgelseförbundet hade upprättat flera missionsstationer, där de bedrev en mycket fin verksamhet. Jag och min fru besökte ofta missionsstationerna ute i landet och fick där många vänner.

Missionärernas åsikter spelade en stor roll för mig - de hade med sitt längre tidsperspektiv en förmåga att bedöma utvecklingen på lite längre sikt. Om jag gjorde någon avgörande insats, så var det nog när jag införde en ny tradition - att föra samman biståndsarbetare/expertter och missionsrepresentanter till regelbundna överläggningar vartannat år, den sk missionärskonferensen. Den skapade större samsyn och ömsesidig förståelse för både missionens och SIDAS insatser.

Efter sex år i Tanzania var jag 1985-1991 ambassadör i Mexico.

Om min tid där hade jag en hel del att berätta i mitt anförande, men detta har här av utrymmesskäl måst uteslutas.

Slutet av mitt föredrag återges här....

Det här är den verklighet jag hade att arbeta i - i Tanzania och Mexico. Med båda länderna hade Sverige goda direkta politiska relationer och också ett gott samarbete i FN och andra internationella organ. Därtill är Tanzania fortfarande vårt största mottagarland för svenskt bistånd och Mexico - med sina 80 miljoner människor - vår största exportmarknad i hela Latinamerika. Det finns alltså goda skäl också i framtiden att bevara och utveckla nära relationer med dessa båda länder. I båda länderna är demokratiska reformer på väg och en mera förnuftig ekonomisk politik än tidigare finns redan på plats.

Att vara beskickningschef är ett mycket omväxlande jobb. Samtalen och kontakterna med landets president och med ministrarna är ibland, inte alltid, intressanta och spännande. Om detta och den politiska utvecklingen i landet skall ambassaden rapportera hem. Vi skall också bevaka den ekonomiska utvecklingen, främja handelsförbindelserna med Sverige och söka utveckla det kulturella samarbetet och de kulturella och vetenskapliga kontakterna. I allt detta kände jag att jag hade god nytta av mina politiska erfarenheter. Jag tror alltså - men är ju part i målet - att politiker kan bli goda ambassadörer, att det kan vara vettigt att erbjuda en del av dem att bli diplomater. Detta är omdebatterat, inte minst bland karriärdiplomater, men vem kan bestrida att t ex Gunnar Heckscher eller Alva Myrdal också var framstående diplomater. Och jag tror - för att bli ännu mer personlig - att den klassiska utbildningen som latin-linjen på Karro gav blev en god grund för mig att stå på i mitt arbete som diplomat.

Från vår skola

Från ett av rummets stora fönster skymtar hon det pampiga slottets konturer genom grå - diset. Rakt nedanför flyter Svartån, höstsvart och novemberkall. Det är en ovanligt ruggig dag, en dag då man gärna sitter inomhus och språkar i lugn och ro. En dag att sitta och minnas.

Hon vänder sig till sina tre gäster i den stora, ljusa rektorsexpeditionen:

Vi är här för att summera Karros skolår 93/94 och jag vill höra vad ni tycker var det viktigaste.

Rektor Marianne Troselius slår sig ner bredvid Kristian Hugmark, klass S3 E, samt Ulla Oding och Ann-Margret Elmroth, båda adjunkter i tyska och svenska på skolan. Samtalsämnet är givet.

Skolledning, lärare och elev är nämligen överens - något av det viktigaste som hände på Karro förra läsåret var utvecklingen av Europaklassen.

Profil 1: Internationalisering

När Marianne Troselius kom som rektor till Karro för tre år sedan hade hon en tanke om att utveckla skolans internationella kontakter. Länsstyrelsen bidrog med pengar och så föddes den första Europaklassen.

Resultatet har blivit över förväntan. Ann-Margret Elmroth och Ulla Oding tycker att man har nått långt över de mål som sattes upp:

Det beror antagligen på en blandning av tur, slump och skicklighet, men vi har verkligen lyckats få fina kontakter utomlands.

Kristian Hugmark, som går i Europaklassen för tredje året, är oerhört nöjd vad gäller tyskan. Klassen har gjort fyra studieresor och den har även haft utländska elever på besök i Örebro: Även om inte grammatiken sitter så vågar vi prata. Och vi märker att vi dragit ifrån andra elever som också har B-tyska. Men han är även kritisk: Meningen var att vi skulle satsa också på engelskan men där blev det av olika skäl inte så lyckat.

Det speciella med Europaklassen är i korthet:

- klassen är liten, bara 18 elever
- eleverna har haft tre timmar extra tyska i veckan på sin fritid
- eleverna har gjort två studieresor till Hannover, en till Berlin samt en till Wien
- vissa timmar i veckan har klassen haft två lärare.

Vid det första besöket bodde de svenska eleverna i tyska hem: Det bästa sättet om man skall lära språk, säger Ulla Oding.

Den andra resan samordnade svenskarna med sina nyvunna tyska kamrater. Dessa skulle göra ett studiebesök i Berlin och svenskarna passade på att möta dem där.

Den tredje resan bodde klassen på vandrarhem i Hannover och gjorde sin prao där. De praktiserade på dagis och på bryggeri, på ett geologiskt institut och hos veterinärer, på skolor och i en plantskola och ett möbelhus. Bland annat.

Det gick så lätt, konstaterar Ulla Oding. Eleverna skrev själva ner och frågade och det lyckades. Inga formella hinder, inget paperstjafs.

Ann-Margret Elmroth måste helt enkelt berätta om de två killarna i klassen som skrev till ett bryggeri och bad om praktikplats. Efteråt fick vi veta att bryggeriet får otaliga sådana förfrågningar, men dessa två kunde de inte motstå. Deras brev avvek från allt annat de fått. Hon har dock inte modet att fråga hur breven skilde sig.....

Från början diskuterade vi att handplocka elever efter betyg till Europaklassen, men istället tog vi in alla som ville, påpekar rektor och undrar: är det en fördel att blanda duktiga och mindre duktiga elever? Det är i alla fall ingen nackdel, tycker Kristian Hugmark. Nu har hela klassen kommit långt och det visar att alla kan lära om de får en chans.

Ann-Margret Elmroth instämmer: Här ser man att det går att lära ett så svårt språk som tyska bara man får tillräckligt med tid och får den naturliga språkträningen i landet.

Som ansvarig för skolan ser rektor den här satsningen som ett perfekt projekt: Skolan anger ekonomiska ramar, vi ger lärarna möjlighet att samarbeta och vi ger stor frihet att skapa det som går att skapa. Ingenting finns från början. Projektet får växa fritt.

Ann-Margret Elmroth anger ytterligare en fördel: Vi har kunnat anpassa undervisningens nivå helt efter eleverna. Det har inte funnits några strikta målsättningar. Vi har istället gjort det som varit möjligt vid varje tillfälle.

Jämfört med en ”vanlig” tyskklass - har ni kommit närmare eleverna, frågar rektor?

Ja, svarar både Ulla Oding och Kristian Hugmark. Vi har blivit mer kompisar. Det måste man bli när man är ute och reser tillsammans och den vi-andan finns kvar i vardagen. Hur

kan man åstadkomma den kontakten i all undervisning, hur nå ett kompisskap mellan lärare och elev, undrar rektor vidare?

Kanske kan man ordna så att alla elever får ha så här nära kontakt, så fri och trygg miljö i åtminstone ett ämne drömmer AnnMargret Elmroth. Kanske är det en rimlig målsättning.

På köpet har vi också fått en ovanligt fin kontakt med föräldrarna, påpekar Ulla Oding, något som annars är ovanligt på gymnasiet.

Betygsmässigt - kan man säga att den här gruppen har kommit längre? Jo visst, säger Ann-Margret Elmroth. Mellan årskurs ett och årskurs två höjde nästan alla elever sitt betyg ett helt steg. Det är väldigt bra, förklarar hon. Det är dock inte den bästa grupp hon haft om man ser till centralproven. Det finns klasser som samlat högre poäng: Men då tar jag inte hänsyn till att de här eleverna har lättare att prata. De har blivit så frimodiga, inte minst killarna i klassen.

Har ni känt avundsjuka från andra elever? Rektor fortsätter att fråga. Lite, medger Kristian Hugmark. Men när vi förklarar att vi får lägga ner mycket jobb själva så förstår de flesta. Fast visst tycker en del att det är orättvist.

Vad Europaklassen kostat vet man ännu inte. Eleverna har fått bidra med 1000 kronor för varje resa. Annars skulle det bli för dyrt för skolan.

Projektet med Europaklassen innebär för övrigt en automatisk utveckling för lärarna. Med tanke på skolans små anslag för fortbildning är sådana här utbyten över gränserna rent av nödvändiga, förklarar rektor.

Nya Europaklasser är redan på gång. En har orienterat sig på Frankrike och en ny tysk/engelsk är på gång. Men alla projekt blir olika. De lever sina egna liv och utvecklas efter de möjligheter som dyker upp, försäkrar rektor.

Profil 2: Kultur

Om internationalisering är en av skolans profiler så är kultur den andra.

I början av året tog Karro in sex klasser på estetiska programmet. Därmed hade skolan fått tre program: estetiska programmet, naturvetenskapsprogrammet samt samhällsvetenskapsprogrammet.

En perfekt mix för skolans profil, framhåller rektor: Min önskan är att alla elever ska ha någon form av kulturinslag i undervisningen. Jag tror nämligen att en naturvetare mår bra av att vara med i en teatergrupp lika väl som en som valt estetiska behöver matte och språk. Dessutom passar det här bra för gamla Karro, eftersom byggnaderna är kultur i sig och eftersom det alltid har funnits en anda av klassisk kultur på skolan.

Karro skulle egentligen ta emot tre estetklasser men under sommaren fick ledningen veta att ytterligare tre klasser måste skapas. Det blev trångt och irriterat: Vi tyckte att esteterna syntes väldigt mycket och de klottrade och var allmänt stökiga, säger Kristian Hugmark. Det blev lite av "vi mot dom". Men efterhand försvann den känslan och nu tycker han att det fungerar: De insåg vad karroandan var och vi lärde oss acceptera dem. Här på Karro får man se ut hur man vill. Det är hur man är som räknas. Rektor håller med: -Karroandan är att få vara som vi är och bli accepterade. Och

det är just vad esteteleverna vågar - de är sig själva. På Karro har vi inget som kallas för "rätt" klädsel.

Ytterligare planer

Skolan planerar att under nästa år flytta en del av sina kulturella samlingar, alla skänkta av före detta elever, till översta våningen på Högströmska gården strax bredvid. De består av en stensamling, en myntsamling, en boksamling och ett herbarium och är en stor stolthet för skolan.

Roligaste minnet

Som avslutning ett ovanligt roligt minne från året 93/94 och det är rektor själv som står för det: den 30 april skulle vår nya skolgård invigas. Jag kom att tänka på att förr i tiden sprang eleverna 60 meter mellan huvudbyggnaden och Sibirien. Därför beställde jag 60 meter rulltårta att dukas upp utmed den forna löpsträckan.

Det skulle räcka till rejäla bitar, 6 cm per elev, hade hon räknat ut. Men det blev ganska mycket över och därför blev hon något förvånad när en elev med gröna slingor i det långa håret kom fram och artigt frågade om han fick ta en bit till. Det säger en del om Karroandan, tycker hon.

Marianne Troselius

Tema för höstmöte

RIKSDAGSHUS OCH KINAMAT

av Göran Sjöberg

Under hösten 1994 har vi stockholmare haft underbara möjligheter att uppleva konst när den är som allra bäst. Francisco de Goya på Nationalmuseum, som kritisk iakttagare av världen och som gudabenådad porträttmålare, Anders Zorn i en unik utställning på Waldemarsudde, redigerad av maestron när det gäller Anders Zorn, Hans Henrik Brummer. En underbar utställning och en exklusiv, 340-sidig bok, båda med underrubriken ”Till ögats fröjd och nationens förgyllning”. På Konstakademien målningar och skulpturer av Bror Hjort, som Sveriges Allmänna Konstförening 1994 ägnar sin årsbok åt.

Konst i Riksdagshuset

Inte att undra på att styrelsen för Sällskapet Örebro-Karolinare vid sitt möte i oktober beslutade att, vid höstmötet i slutet på november, bjuda medlemmarna till Riksdagshuset och en guidad presentation därav, inte minst då all den konst, som våra riksdagsmäns arbetsplats rymmer.

Ett 40-tal medlemmar hade hörsammat kallelsen, och, uppdelade i två grupper, fick vi tillfälle att, under sakkunnig ledning och under halvannan timme, gå runt i de nygamla lokalerna. Jag hamnade i gruppen, som togs om hand av Ingela Sjöblom-Sternberg, systerdotter till Per Tegner och därmed litet örebroinfluerad i sin suveräna presentation av Riksdagshuset och

Huvudentrén till östra Riksdagshuset

inte minst dess konstnärliga innehåll. Guide i den andra gruppen var Björn Sondén.

Lite historia

Vid två Riksmöten med Gustaf Vasa i Västerås 1527 och 1544 talas om en riksdag med representation av de fyra stånden: adel, präster, borgare och bönder. Stora porträtt av de fyra hänger i Riksdagshuset. Det sägs att det kan vara en och samma person, som stått modell för alla fyra porträtten, som för övrigt beställdes och bekostades av Jean Baptiste Bernadotte, vår kungs anfader, berättade Ingela. Ståndsriksdagen avskaffades 1865 och ersattes 1866 med ett tvåkammerssystem. Efter 40 år i provisoriska lokaler på Ridderholmen, kunde det nya Riksdagshuset på Helgeandsholmen invigas 1905.

År 1971 övergavs tvåkammerssystemet och en kammare med 350 ledamöter infördes. Efter några år i sitt provisoriska hus vid Sergels Torg är Riksdagen fr.o.m. 1976/1977 års riksmöte med 349 ledamöter, åter tillbaka i sitt nu helt ombyggda och renoverade hus.

I den gamla, andra kammaren håller det största partiet till, socialdemokraterna. Axel Törne- man var bara tvåa i tävlingen att utsmycka, men fick uppgiften att göra de stora målningarna utmed taket i kammaren, vissa av dem fullbordade först efter hans död av Georg Pauli. De tre målningarna i första kammaren är gjorda av Otte Sköld. Där håller moderaterna till i dag. Två snarlika, underbara lokaler, den förstnämnda mest bekant efter de of- fentliga utfrågningarna i konstitutionsutskottet, exempelvis i den s.k. Ebbe Carlsonaffären, då ord som "trams" och "vet hut" kom till användning.

Porträtt och skulpturer

Riksdagshuset är fullt av porträtt och skulpturer. Porträtt på talmännen, bl. a. örebroaren Henry Allard, och av statsministrarna en byst eller en medaljong på väggen, beroende på hur länge man har suttit vid makten. Minst tre år och det blir en medaljong, exempelvis Torbjörn Fälldin. Tage Erlander i granit och Olof Palme i typisk pose med "hårlock" i pannan var lätta att känna igen, medan Hjalmar Branting mera påminde om en mindre demokratisk härskare längre österut.

Imponerande är de stora vävnaderna. Den ena 45 kvadratmeter stor, i ett stycke vävda, Nubisk by av Hilding Linnqvist. Den andra, den välbekanta, i tre stycken vävda bilden i den stora plenisalen, "Minnet av ett landskap" av Elisabeth Hasselberg-Olsson.

I matsalen Strömmen hittade vi en underbar textilbild, signerad av den nyligen bortgångne Evert Lundqvist och i en annan sal en fin landskapsmålning av Karl Axel Pehrson, Örebro-Karolinare och medlem i vårt sällskap.

Kinamat och lantvin

Efter en och en halv timme var det så dags att säga adjö till Ingela och till Riksdagshuset och styra stegen, via borggården och kungliga slottet, till restaurang Tientsin på Skeppsbron. Som förrätt skaldjursoppa och som varmrätt fyra smårätter, friterade scampi och friterad kyckling med sötsur sås, fläsk och biff med grönsaker och därtill franskt lantvin. Kaffe efter och synnerligen trevlig samvaro, som verkligen visade, hur värdefulla och stimulerande sällskapets träffar kan vara. I själva verket är det anledningen till att de här raderna kommit till dagen efter!

Sardiner och broderier

Ordförande Bengt Georg Gilmark var i högform och berättade, på tal om kvällens måltid, två små historier. Den ena om svensken, som i affären ville köpa sardiner och på frågan, om han ville ha spanska, portugisiska eller italienska, svarade, att det inte spelade någon roll, eftersom han inte skulle prata med dem! Den andra om flickan som var på kina-restaurang och som blev så förtjust i vad hon ätit att hon väl hemma broderade den vackra, kinesiska menytexten på sin blus. Iklädd blusen vid ett senare tillfälle blev hon livligt uppvaktad och fick på fråga veta vad anledningen till uppvaktningen var. Texten betydde: "Liten läcker sak. Kan fås ganska billigt".

Studenter 1932 och 1960

Vid mitt bord satt Holger Hernefors med examen från Karro i början av 30-talet och medlem i sällskapet sedan 1983. Han berättade, att han fått överta en stor samling av sällskapets årsskrifter 1957-1993. Där satt också Bengt Ekström med fru, ny medlem, trodde ordföranden i samband med det trivsamma uppropet, men i själva verket medlem sedan 20 år. Hans far Ragnar var timlärare i kristendom på Karro på 50-60-talen, medan farbrodern Kurt Ekström var fast anställd lärare i samma ämne. Jag minns båda två mycket väl, på samma sätt som jag minns Gustav Berger och Brita Flink, som framlidne rektor Carl Olof Bergström skrev så vackra minnesord om i årsskriften 1988. Lika väl bevarad i mitt och många andras minnen är en lång, gänglig biologilärare, som en karropilt en gång, i ett försök att skriva en bok om ett läroverk och vad som händer där, beskrivit på följande sätt:

Ciconia Ciconias (Vit Stork)

”Storcken har, sin vana trogen, fattat posto vid infarten från Skolgatan. Av alla öknamn, som gossarna applicerat på sina lärare, var detta det mest kongeniala, långt överlägset ”Vakande ögat”. Den gamle biologiläraren var förmodligen aldrig menad att bli människa, eftersom Skaparen låtit honom inta *Ciconia Ciconias* skepnad. Han var helt enkelt en stork i människohamn.

Med sin nära två meter långa och skrangliga kroppshydda, den synnerligen utdragna halsen, på vilket struphuvudet guppade, det pyttelilla huvudet med den långa näsan och den härpå fasttryckta pincenén framför de minimala, cirkelrunda ögonen, utgjorde han en sensation för alla fågelskådare, där han ruggade upp sig i vinterkylan vid infarten. Det vita, välbenade håret fullständigade bilden. Det påstods av några elever, som kommit håret på nära synhåll, att det egentligen var fjädrar. Andra visste berätta, att Storcken ibland drog upp sitt ena ben med låret i rät vinkel i förhållande till kroppen, sedan han först noga spejrat runt sig. Hur som helst, han var Storcken med stort S. Åt denne hade Skaparen även förlänat ett mycket stort mått av cynism, liksom den fatala vetenskapen att läroverkets gossar kallade honom vid den sällsynta fågelns namn.

Denna vetenskap förtörnade Storcken. Avskyn mot öknamnet sved honom i hjärtat till den grad att han förbjöd all användning av ordet stork i bestämd form singularis vid förhören i ornitologi.

Stork är en flyttfågel. Stork häckar undantagsvis i Skåne. Stork bygger sitt bo på skorstenar och kyrktak etc.” Berättelsen fortsätter, men inte här. Jag kom att tänka på den här suveräna och aldrig publicerade beskrivningen av en lärare av den gamla sorten när jag pratade med Holger Hernefors. När han fullgjorde sina tolv skolår, tillbringade han nio av dem på Karro,

efter att ha tenderat in efter två år i småskola och ett år i folkskola. Hans lärare i latin och tillika klassföreståndare var Gustaf Sandsjoe, som jag hade i latin och som klassföreståndare 25 år senare! I fysik hade Holger Hernefors SamOlle, som led av diabetes och därför alltid hade sockerbitar med sig att tas när komatillstånd närmade sig. RobOlle hade vi i matte i 1⁵D 1948 och han undervisade också redan på Holgers tid.

Åren på Karro

Detta och mycket annat, bl.a. vad vi sett och hört under besöket på Riksdagshuset, pratade vi om vid vårt bord. Vid alla andra bord förstås om det senare, men säkert också om minnen och episoder från åren på Karro. Minnen, som varierar, men som ändå har en gemensam nämnare, nämligen lyckliga och glada år som elever i ett gammalt fint läroverk, vars historia Karros förre rektor pereric Boström förhoppningsvis kommer att berätta om vid ett kommande möte med Sällskapet Örebro-Karolinare.

En liten läcker sak

Som jag försökt redovisa ovan, får de, som sätter av några timmar ett par gånger per år till träffar av det här slaget både en ökad kunskap och en såväl ökad som stimulerande kontakt, när det gäller några viktiga år i deras liv. Därför, hörsamma kallelsen! Bl.a. Svea Hovrätt och Ordenssalarna på Kungliga Slottet under sakkunnig ledning står på tur. Väl där blir det säkert kinamat igen.

Kanske rentav en liten läcker sak, som kan fås ganska billigt.

*"Wild-Hasse" Bengtsson har blivit en välkänd profil på Hinder
smässan under senare år. Foto: Sven Olofsson, Örebro.*

Hindersmässan genom tiderna

Hindersmässan i Örebro har kallats "en ljusglimt i vintermörkret". Hjalmar Bergman har liknat den vid ett "nådebröd, sparat från julens sötebrödsdagar" och också talat om "fenomenet Hindersmässan".

Hindersmässan har gamla anor. Exakt hur gammal den är vet man inte men att den existerade redan under medeltiden råder det inte något tvivel om.

I det medeltida källmaterialet nämns marknaden först i samband med att Kristoffer av Bayern år 1454 ville avskaffa den. Hindersmässan levde dock vidare och i dag är det ingen som

på fullt allvar talar om att förbjuda den i synnerhet som kommunalpolitikerna börjat inse mässans PR-värde.

BISKOP HENRIK

Hindersmässan har fått sitt namn efter biskop Henrik i Gamla Uppsala. ("Hinders" är en dialektform av den fornsvenska biformen till Henrik, Hindrik).

Henrik och sveakungen Erik, sedermera kallad Erik den helige, begav sig omkring år 1150 på korståg till Finland för att frälsa hedningarna där. I sin kamp för missionen miste Henrik sitt liv; på en holme i Kjulo träsk blev han överfallen och dödad. Han begravdes i sockenkyrkan Nousis nära Åbo. Årtalet för hans död, 1156 (ev. 1158), föll i glömska men dagen för händelsen, den 20 januari, firades i Finland som martyren Henriks dag.

I Sverige, där Sankt Henriks dag firades den 19 januari, är Henrikskulturen av gammalt datum. År 1287 påbjöds en mässa i riket till hans ära och på 1300-talet hade Henrikskulten en stark ställning och hög rang.

När människor samlades för att delta i mässorna uppstod köpenskap; marknader växte fram. Med tiden kom marknaden i Örebro att få större betydelse än själva mässan. Hindersmässan som marknad var därmed ett faktum!

Förr i tiden talade man om två olika sorts marknader, enskilda marknader, där endast stadens egna innevånare hade rätt att hålla öppen bod, och frimarknader, som var öppna även

för andra städers borgare. Hindersmässan tillhörde den senare kategorien.

Tiderna igenom har Hindersmässan varit Örebro's stora folkfest med ett myllrande och färgstarkt folkliv på gator och torg. Dans, musik, teater, spel och dobbel har hört till marknadsbilden. Marknaderna var förr efterlängtade avbrott i en oftast grå och enahanda vardag.

Hindersmässans verkliga betydelse ligger emellertid på ett annat plan. Den var nämligen alltsedan 1400-talet känd som en järnmarknad. Järnet byttes mot varor. Den största delen av järnet kom från de västmanländska bergslagsbygderna, speciellt Noraskog och Lindes bergslager.

Bland försäljarna på Hindersmässorna vid 1600-talets slut fanns säkert en del vapensmeder från Örebro. De hade nämligen fått rätt att - utöver kronans beställningar - tillverka annat smide såsom pistoler, lås, hästskor mm som de fick sälja fritt på alla marknader.

GLANSPERIOD

1700-talet blev Hindersmässans glansperiod. Sverige svarade då för ca 40% av världens järnproduktion och Örebro län hade ledningen bland de järnproducerande distrikten. Här fanns närmare 200 masugnar. Det var därför naturligt att Hindersmässans järnpriser fick ekonomiska konsekvenser för hela Europa.

Efter högkonjunkturen under 1700-talet följde ett bakslag och på 1880-talet kom den definitiva dödsstöten för det traditionella svenska bergsbruket genom nya processer. Många gruvor, hyttor och bruk i Bergslagen fick läggas ned. Krisen fick naturligtvis återverkningar på Hindersmässan, den innebar slutet på mässans ställning som järnmarknad...

Än idag håller Bergshanteringens Vänner och Järnverksföreningen traditionsenligt sina årsmöten under Hindersmässoveckan.

KNUTSMÄSSO MARKNAD

Med romanen "Knutsmässo marknad" har Hjalmar Bergman införlivat Hindersmässan i Örebro med den svenska litteraturen. Hans Knutmässo är nämligen Hindersmässan i lätt förklädnad. Romanen har t.o.m. betecknats som "ett äreminne över Hindersmässan".

Av brevväxling med Bonniers förlag framgår, att hans syfte med Knutmässo marknad var rent kulturhistoriskt: Han ville teckna en bild av det "halftusenåriga fenomenet Hindersmässan; Jag har i min ungdom sett dess efterdyningar, som barn köpt dess gipskattor, som pojke ställt krokben för dess druckna bönder och vid något mognare år druckit hundratals du-skålar med dess patroner".

I romanen speglas Hindersmässans viktigaste ingredienser: bergsmännens överläggningar, torghandeln och nöjeslivet. Att Bergman ansträngt sig för att ge en autentisk bild av mässan är tydligt. Han hade också gått grundligt tillväga; utöver de egna barndomsupplevelserna hade han ingående studerat kulturhistoriska uppsatser, bl a Fornminnesföreningens publikationer, Victor Emanuel Ömans "Från min ungdomstid" och Gottfrid Renholms "Sedt och hört", båda verken från 1840-talets Örebro. Att både Öman och Renholm då var elever i Karolinska läroverket gör deras skildringar extra intressanta. Som exempel kan nämnas att

Öman erinrar sig att vårterminen i "Karro" startade först den 7 februari då inackorderingsrummen, som hyrts ut till marknadsbesökare, blev lediga. Inledningen till det tredje kapitlet i Knutmässa marknad har blivit smått klassisk. Man får lätt August Strindberg i tankarna när man läser Bergmans beskrivning av hur marknaden tog sin början: "Torget var redan belamrat. På dess nedre del bildade böndernas slädar en mäktig fyrkant sammansatt av ett par hundratal större eller mindre rektangulära lådor på medar. Denna slädborg kallades Bondkanten, den spred en behaglig doft av lin, smör, ost och honung, blandad likvisst med fårullens feta dunster och lädrets fräna.

Längre upp mot kyrkan reste sig en stad av tält, bodar och öppna diskar..."

Här kan tilläggas att romanen "Knutmässa marknad" år 1992 blev föremål för en doktorsavhandling, "Eländets triumfator" av Per Wallroth och att jag hösten 1995 ger ut en bok med titeln "Hindersmässan i dikt och verklighet".

EPILOG

I dag saknar Hindersmässan sin gamla nationalekonomiska betydelse som järnmarknad men dess kulturhistoriska värde gör att man ändå bör slå vakt om den i framtiden - vi behöver en ljusglimt i vintermörkret!

Birger Wennberg

Styrelsefoto

Styrelsen för Sällskapet Örebro-Karolinare i Stockholm (1993) Fr. v. Gunnel Klingberg, Sten Edstam, Lars Blomberg, Karin Magnusson, Per Tegner, Bengt-Georg Gilmark,; Göran Sjöberg. Peder Kierkegaard saknas.

STIPENDIATER

De stipendiemedel som Sällskapet Örebro-Karolinare i Stockholm kunde överlämna till Karolinska skolan våren 1994 uppgick till 9 000 kronor.

Av de två stipendier som utdelades vid skolavslutningen gick det ena, Gellerstedtsstipendiet på 6 000 kronor, till Simon Lundin och det andra, Widlundsstipendiet på 3 000 kronor, till Martin Hallonqvist.